

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016, p. 1-10

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9892>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 15.08.2016

✓ Accepted/Kabul: 30.11.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Halil ÇELTİK – Yrd. Doç. Dr. Hakan YALAP

This article was checked by iThenticate.

İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ'NİN GÜL HAKKINDAKİ RİSALESİ

Songül AYDIN YAĞCIOĞLU*

ÖZET

Türk İslam sanatlarında çiçek motifleri önemli bir unsur olarak yer alır. Bu motiflerin kullanımında tarihi, siyasi ve toplumsal etkenlerin yanında din, belirleyicidir. Özellikle divan edebiyatı ve ona paralel tekke ve halk edebiyatı eserleri incelendiğinde onlarca çiçeğin, özellikleriyle şiirde söz konusu edildiği görülür. Bunlardan gül; kokusu, rengi, şekli, güzelliği gibi özellikleriyle edebî eserlerde en fazla zikredilen çiçektir. Gülün bu üstün konumu, Hz. Peygamber'i temsil eden bir sembol olmasıyla ilgilidir.

Gülün sembolik anlamı, nazari olarak nasıl temellendirilmiştir? Bu soruya cevap verebilmek için gül konusuyla ilgili nazari metinlerin ortaya çıkarılması ve incelenmesi gerekir. Bu eserlerden biri, İsmâil Hakkı Bursevî'nin Risâle-i Gül adlı risalesidir. Bu risalede gül ile Hz. Peygamber arasındaki münasebet açıklanmaktadır. Müellifin kimliğinin esere ayrı bir önem kattığını belirtmek gerekir. Bilindiği gibi İsmâil Hakkı, yazdığı eserlerle tüm İslam coğrafyasında şöhrete ulaşmış büyük bir âlim ve mutasavvıf olduğu gibi aynı zamanda divan sahibi bir şairdir.

Yapılan çalışma, İsmâil Hakkı Bursevî'nin Risâle-i Gül isimli risalesi hakkında kısa bir değerlendirme ile risalenin günümüz harflerine aktarılmasından müteşekkildir. Çalışmada Risâle-i Gül'ün Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Halet Efendi nüshası esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Hakkı Bursevi, Risale-i Gül, divan şiiri

* Yrd. Doç. Dr. Arel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, El-mek: songulyagcioglu@arel.edu.tr

LEAFLET OF İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ ABOUT ROSE

ABSTRACT

Floral motifs take place as an important element of Turkish Islamic arts. Religion is a defining factor in application of these motifs, as well as historical, political and social factors. In particular, when works of divan literature and its parallel lodge and folk literature are examined, it is seen that dozens of flowers, with their properties are mentioned in poetry. Among these, rose; with its smell, color, shape, and beauty, is the most cited in literature. *This outstanding status of rose, is associated with the fact that it is a symbol that represents the Prophet.*

How is the symbolic meaning of rose noetically based? In order to answer this question, noetic texts about rose must be uncovered and examined. One of these works, is the tract of İsmâil Hakkı Bursevî named Risâle-i Gül. In this tract, the relationship between rose and the Prophet is explained. It should be noted that the author's identity gives the work a special importance. As is known, İsmâil Hakkı, is a great scholar that reached fame in the entire Islamic world with his work, a sufi mystic, and is also a classical divan poet.

This study consists of a short evaluation of İsmâil Hakkı Bursevî's Risâle-i Gül tract, and the conversion of the tract to letters of today. The study is based on the copy of the work in Süleymaniye.

STRUCTURED ABSTRACT

Intro

Turkish Islam art consists of branches such as gilding, architecture, miniature, marbling, china and literature. Although the tools used in these arts are different, it can be said that they all take advantage of the nature. Various metals, animal figures, flower motives, cosmic elements and in a sense everything in the nature constitute the common basis of various arts. It is observed that some of the nature elements, which have been processed by the artists for centuries are placed in the forefront by ascribing some symbolic meanings starting from the beginning or within time. For example while it is a feature to use flower motives such as rose, tulip, hyacinth, cove, daffodil, violet in the mentioned art branches, the fact that rose has never lost its reign is about its rich connotation area and the meaning it carries as a symbol. Knowing the connotation areas and symbolic meaning around a motive is very important in terms of understanding and interpreting the piece of art.

It is possible to find the explanation of connotations referred to rose which is a symbol in art, in literature expression of which is language. Especially in literary pieces of art which are products of divan literature and sufi literature sources of which is Islam, (we can add folk literature to these as well) it is easy to detect the role of rose as a basic element and / or poetic theme. In literary pieces of art, not only the rose itself, but all its elements such as bud or open forms, shape, scent, color, dew drop on it, its petals, season were separately mentioned.

Turkish Studies

Rose which is a flower that is most mentioned in divan poetry, first of all represents the lover in all kinds of love (humane or divine) with its beauty. Apart from this rose is correlated with the prophet due to its color, scent and beauty.

The way how the consubstantiality established between rose and the prophet is based and explained can be understood from the pieces of art written about this issue. One of these pieces of art is the leaflet of İsmâil Hakkı Bursevî, named Risâle-i Gül which is small in terms of size but very valuable in terms of content. It should be indicated that this leaflet is important due to its author as well as its subject. Ismail Hakki who lived between XVII. And XVIII. Centuries, is a famous and great scholar and sufi in Islam geography with the pieces of art he wrote in many fields such as language, literature, gloss, hadith, remark. Although his scholar and sufi features are prominent it should not be forgotten that he is a divan owner and a great sufi poet at the same time.

In Risâle-i Gül, the consubstantiality between rose and prophet which appears in poetry as well as other pices of art are explained from a scholarly and sufi point of view.

İsmâil Hakkı in his piece of art named Risâle-i Gül, explains the relation between the prophet and rose depending on a hadith, emphasizes the results of this relation. He mentions that all pleasant scents are originated from heaven and that these pleasant scents were created from the scent of the prophet and accordingly these scents attract angels to itself, that it gives strength to mind and that prophet should be remembered when rose and equivalent scents are smelled. He emphasizes the relations between smell and creature and their effect on individuals according to the proximity degree to God.

İsmâil Hakkı, after the hadith that he quoted, explains how this hadith is interpreted by the hadith scholar Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî. Accordingly Ebü'l Ferec states that this rose story is one of the easy things that is offered to prophet by God and that this hadith should not be rejected as hadis-i zaif or hadis-i mevzû because its meaning is honest. He grounds the honesty of the meaning first of all by the fact that there is no end for kemâlât-ı nebeviyye. After that he mentions that rose existed in the world before but the red rose which took its scent from the prophet's sweat is different than the other roses and proves this opinion with a reasinonig depending on comparison: When Adam came to the Earth from heaven he brought the scent of heaven from which was annexed to him and this caused many flowers to be created on the earth. Red rose appeared from the beautiful pleasant scent which he received from god in ascension, and the color of manifestation and divine manifestation accrued by the red color.

İsmâil Hakkı in his piece of art named Risâle-i Gül, explains the relation between the prophet and rose depending on a hadith, emphasizes the results of this relation. He mentions that all pleasant scents are originated from heaven and that these pleasant scents were created from the scent of the prophet and accordingly these scents attract angels to itself, that it gives strength to mind and that prophet should be remembered when rose and equivalent scents are smelled. He

emphasizes the relations between smell and creature and their effect on individuals according to the proximity degree to God.

In the study made, the Halet Efendi copy of Risale-i Gül in Süleymaniye library was taken as a basis but this copy was compared with the copy in Atatürk library and the differences were demonstrated by a foot note.

Keywords: İsmail Hakkı Bursevi, Risale-i Gül, Ottoman poetry

Giriş

Türk İslam sanatı; tezhib, mimari, minyatür, ebru, çini, edebiyat gibi şubelerden oluşmaktadır. Bütün bu sanatlarda kullanılan araçlar her ne kadar farklı olsa da tabiatın faydalanmak hepsinin ortak özelliği olarak zikredilebilir. Çeşitli madenler, hayvan figürleri, çiçek motifleri, kozmik unsurlar, bir bakıma tabiatın olan hemen her şey, çeşitli sanatların ortak zeminini oluşturur. Yüzyıllarca sanatkârın elinde işlenen tabiat unsurlarından bazılarının, başından itibaren veya zaman içerisinde birtakım sembolik anlamlar yüklenerek ön plana çıkarıldığı görülür. Örneğin bahsedilen sanat şubelerinde; gül, lale, sümbül, karanfil, nergis, menekşe, nesteren vs. gibi çiçek motifleri kullanılması¹ onların belirleyici bir özelliği iken bu çiçekler içerisinde ‘gül’ün saltanatını hiç yitirmemiş olması onun zengin bir çağrışım alanına sahip olması ve sembol olarak taşıdığı anlamla ilgilidir. Bir motifin etrafındaki çağrışım alanlarını ve sembolik anlamını bilmek ise, sanat eserini anlamak ve yorumlamak bakımından oldukça önemlidir.

Sanatta bir sembol olan *güle* atfedilen çağrışımların neler olduğunun izahını en iyi şekilde, ifadesi dil olan edebiyatta bulmak mümkündür. Özellikle beslendiği en önemli kaynak İslam olan divan edebiyatı ve tasavvuf edebiyatının –halk edebiyatını da bunlara dâhil edebiliriz- mahsulü olan edebî eserlerde temel bir unsur² ve/veya mazmun olarak gül’ün nasıl bir vazife üstlendiği kolaylıkla tespit edilebilir. Edebi metinlerde gülün; sadece kendisi değil, onun gonca veya açılmış hali, şekli, kokusu, yaprakları, rengi, üzerindeki çiğ tanesi, taç yaprakları, mevsimi gibi tüm unsurları ayrı ayrı söz konusu edilmiştir.³ *Gül*ün tüm unsurlarının ayrı ayrı söz konusu edilmesini, onun sadece bir motif olmasıyla değil ona atfedilen sembolik değerle izah etmek mümkündür. Sanatkârın tabiatın unsurlarına uzaktan değil de adeta mercek baktığına dikkat çeken Beşir Ayvazoğlu (1995) bunu; “Müslüman sanatkârların, tabiatın ‘ayet’leri vasıtasıyla ulaştırdığı haberleri sanatın diline aktarmak amacıyla olduklarını söyleyebiliriz.” (s. 84) şeklinde izah etmektedir.

Divan şiirinde en fazla zikredilen çiçek olan *gül*, her şeyden önce güzelliği ile ister beşerî ister ilahi olsun aşkın her çeşidinde sevgiliyi temsil eder. Bunun dışında gül; rengi, kokusu, güzelliği gibi hususlarıyla Hz. Peygamber ile ilişkilendirilir. Halk arasında; gül koklamanın sevap olduğuna inanılması, mevlid törenlerinde gül suyu ikram edilmesi, gül yağı ve gül suyu ikram edildiğinde salâtu selâm getirilmesi, gül kokusu ile Hz. Peygamber’in kokusu arasında kurulan özdeşlikle ilgilidir. (Kurnaz, 1996, s.220). Bu çerçevede ayrıca “Cenâb-ı Hakk’ın, güle sevgili Peygamber’inin

¹ Örneğin sadece kitap süsleme sanatında 36 çiçek motifi kullanıldığı tespit edilmiştir. Bk.: Yıldız Demiriz, (1986). Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler, İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

² Gül, Gül ü Bülbül mesnevilerinde başlıca karakter olmakla birlikte Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bu adla bir çok mesnevi yazılmıştır. Bk.: Mustafa Özkan (1996). Gül ü Bülbül, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.14, ss.222-223.

³ Klasik şiirde gül de dâhil olmak üzere çiçeklerle ilgili çağrışım alanları ve benzetmeleri Yavuz Bayram istatistikî verilerle ortaya koymaktadır. Bk. Yavuz Bayram (2007), “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007. Yine, çiçeklerin klasik şiirde estetik bir unsur olarak ele alınması konusunda Bk.: Berat Açıl (2015), *Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences Sayı/Number 5 Yıl/Year 2015 Bahar/Spring.

kokusuyla tecelli ettiği, gülün kokusunun bu yüzden güzel olduğu ve gül koklamanın da sünnet-i seniyye olduğu kabul edilir. Bu nedenle na'tlarda gülün, Hz. Peygamber'in terinden meydana geldiği düşüncesi sık sık dile getirilir.”(Yeniterzi, 1993, s.274) Bu inanış izahını en zarif biçimiyle XIII.yy'da Yunus Emre'de bulmuştur. Yunus Emre, çiçekle söyleşisinde gülün değerini sorduğunda sarı çiçekten şu cevabı alır: “*Çiçek eydür, ey derviş gül Muhammed teridir*”. Yine Fuzûlî, Su Kasidesi olarak bilinen şiirinde “*Suya versün bağban gülzârı zahmet çekmesün/ Bir gül açılmaz yüzün-tek verse bin gülzâre su*” dizeleriyle gül ile Hz. Peygamber arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Gül ile Hz. Peygamber arasında kurulan özdeşliğin nasıl temellendirildiği ve açıklandığı bu konuda yazılmış eserlerden hareketle anlaşılabilir. Bu eserlerden biri, İsmâil Hakkı Bursevî'nin Risâle-i Gül isimli hacim bakımından küçük, fakat muhteva itibariyle oldukça dikkate değer risalesidir. Bu risalenin, konusunun yanı sıra, müellifinin kimliği bakımından ayrıca önemli olduğunu belirtmek gerekir. XVII ve XVIII. yy'lar arasında yaşamış olan İsmâil Hakkı, dil, edebiyat, tefsir, hadis, kelim gibi birçok alanda yazdığı eserler vasıtasıyla tüm İslam coğrafyasında şöhret bulmuş büyük bir âlim ve mutasavvıftır.(Namlı, 2001, s.102) Onun, her ne kadar âlim ve mutasavvıf vasıfları daha fazla öne çıksa da, aynı zamanda divan sahibi, büyük bir sufi şair olduğunu da unutmamak gerekir.

Risâle-i Gül'de, gül ile Hz. Peygamber arasında var olan ve çeşitli sanatların yanı sıra özellikle şiirde tezahür eden özdeşlik, ilmî ve tasavvufi bir bakış açısıyla açıklanmaktadır.

Risâle-i Gül'de öncelikle hadis âlimi olan Sehâvî'nin Mekâsıdu Hasene adlı eserinde hadis-i merfû olduğu belirtilen şu hadis nakledilir: “Resûlullah şallallahu te'âlâ 'aleyhi vesellem buyurmuşlardır ki, semavâta mi'râcım vaktinde arz benim firâkıma tâkât getürmeyüp giryân oldıkdâ Allah te'âlâ gözi yaşından lesaf didikleri nebâtı halk itdi. Tâ ki habîb için giryân olanın dem'-i zâyî' olmaya ve andan intifâ' olunur nesne vücûda gele ve ol demde ki 'âlem-i melekût'dan 'âlem-i mülke rücû' eyledim. Vechim 'araķın oldıkdâ 'araķ-ı rûyım çatarâtından ol cihân-ârâ gül-i sürh bitürdi. Pes, ümmetimden bir kimse benim râyihâmı şemm itmek murâd ider ise kırmızı güli şemm eylesün.”

İsmâil Hakkı iktibas ettiği hadisten sonra yine hadis âlimi olan Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî tarafından bu hadisin nasıl yorumladığını nakleder. Buna göre Ebü'l Ferec, bu gül hikayesinin Allah'ın Resûlullah'a ikram ettiği kolay şeylerden olduğunu ve bu hadisi, hadis-i zaif veya hadis-i mevzû diye reddetmemek gerektiğini çünkü manasının dürüst olduğunu belirtir ve bunun gerekçelerini anlatır. Mananın dürüst olmasını, öncelikle kemâlât-ı nebeviyyeye bir son bulunmadığı ifadesiyle temellendirir. Ardından gülün dünyada daha önce de var olduğunu fakat Hz. Peygamber'in terinin kokusunu veren bu kırmızı gül ile diğer güllerin kokusunun aynı olmadığını belirtir ve bu görüşü kıyasa dayalı bir muhakeme ile şöyle ispatlar: Hz. Adem cennetten yeryüzüne intikal ettiğinde, kendisine ilhak olan cennet kokusunu da beraberinde getirmiş ve bu, yeryüzündeki birçok “eşyâ-yı râyihâ-dârın”, yani çiçeklerin yaratılmasına sebep olmuştur. Resûlullah'ın miracda, Hak'tan aldığı “bû-yı esmâ” ve “reng-i tecelliyât”dan da kırmızı gül ortaya çıkmış, İlahi tecelli kırmızı renkle hasıl olmuştur.

İsmâil Hakkı, Şerhu'l- Muhammediye isimli eserinde de bu husus üzerinde aynı minval üzere durur:

“Demişlerdir ki sarı gül, Burak'ın terinden ve beyaz gül, Cibrîl'in terinden ve kırmızı, Fahr-i Âlem'in terinden halk olundu. Bazı huffâz egerçi bunun mevzûiyyetine zâhib olmuşlardır velâkin sahih değildir. Zira gül ta asılda Fahr-i Âlem'in nuru halk olunan cevherden halk olunmuştur. Pes şeb-i mi'racdâ evvel âlemde gül olmamak lazım gelmez, fe-ammâ ol gecede be-tarîku'l-ikram; Fahr-i Âlem'den ve Cibrîl'den ve Burak'tan gül halk olundu, ta ki terleri zâyî' olmaya.”(İsmâil Hakkı Bursevî , 1252, s.148)

İsmâil Hakkı Risâle-i Gül adlı eserinde, gül ile Hz. Peygamber arasındaki münasebeti bir hadis-i şerife bağlı olarak açıkladıktan sonra bu münasebetin sonuçları üzerinde durur. Hoş kokuların tamamının cennetten geldiğini ve cennetin hoş kokularının da Hz. Peygamber'in kokusundan yaratıldığını ve dolayısıyla bu kokuların ins ü melâikeyi kendine çektiğini, dimağa kuvvet verdiğini, gül ve emsali hoş kokular koklandığında Resûl'ün hatırlanması gerektiğini belirtir. Koku ile mahluk arasındaki ilişkiler ve bunların Allah'a yakınlık ve uzaklık derecesine göre kişiler üzerindeki tesiri üzerinde durur.

Risâle-i Gül'ün Nüshaları

Risâle-i Gül'ün biri Süleymaniye Kütüphanesi (Halet Efendi nr. 414, vr.1b-3b) diğeri Atatürk Kitaplığı(Osman Ergin nr. 975/7)⁴ olmak üzere iki nüshasına ulaşılmıştır.

Halet Efendi nüshasında, metnin başında eser adı belirtilmemiştir. Eserde konunun anlatıldığı mensur kısım dua ile hitama erdikten sonra 2'şer beyitten oluşan üç şiirle eser son bulur. Metin nesih hatla yazılmış olup esere 1125 tarihi düşülmüştür.

Atatürk Kitaplığı'ndaki nüshada metnin başında eser adı belirtilmiştir. Eser, besmele ve ardından girizgâh mahiyetinde bir gazelle başlar, daha sonra konunun anlatıldığı mensur kısım gelir. Dua ile sona eren mensur kısımdan sonra 2 ve 3'er beyitten oluşan iki şiir ve "yâ Resûlallah" redifli bir gazelle eser son bulur. Rik'a hattıyla yazılan metne 1125 tarihi düşülmüştür. Herhangi bir istinsah kaydı bulunmayan nüshaların her ikisinde yer alan 1125 tarihinin, müellifin yaşadığı dönem de dikkate alındığında, eserin telif tarihi olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca belirtmelidir ki bu nüshaların her ikisinde de yer alan şiirler, İsmâil Hakkı Divânî'nda bulunmamaktadır. (Yurtsever, 2000)

Yapılan çalışmada, Risâle-i Gül'ün Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Halet Efendi nüshası esas alınmakla birlikte bu nüsha, Atatürk Kitaplığı'ndaki nüsha ile karşılaştırılarak farklılıklar dipnot ile gösterilmiştir.⁵ Risâle-i Gül'ün Halet Efendi nüshasından hareketle yeni harflere aktarılmış şekli aşağıda yer almaktadır.

⁴ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüsha kaydı için bk.: Ali Namlı (2001), İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı, İnsan Yay., İstanbul, s.188.

Eserin Atatürk Kitaplığı'ndaki nüsha kaydı için bk.: Ali Namlı (2001) İsmâil Hakkı Bursevî, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C.23. (ss.102-106). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Belirtilen iki kaynağın dışında esere ait her hangi bir nüsha kaydına tesadüf edilmemiştir. Ayrıca, yazma eser kütüphanelerinin dijital veri tabanları tarandığında esere ait bir kayıt bulunamamıştır. Bununla birlikte Süleymaniye Kütüphanesi'nin kendi arama motorunda ise eser, İsmâil Hakkı'nın farklı bir eseri olan Risâletü's Şem'iyeye olarak kayıtlandırılmıştır. Bu durum yazma eser kütüphanelerinin katalog kayıtlarının sağlıklı olmadığını göstermektedir. Esere ait sadece iki nüshaya erişilmesinin bu sorun ile ilgili olduğu muhakkaktır.

Dijital ortamda taranan kütüphaneler şunlardır: <http://ktp.isam.org.tr>, <http://katalog.istanbul.edu.tr>, <https://kasif.mkutup.gov.tr/>, <http://yazmalar.tdk.org.tr/tarama.php>, <http://yazmalar.tdk.org.tr/tarama.php>.

⁵ Nüshalar arasındaki farklılıklara dipnotta işaret edilirken Atatürk Kitaplığı'ndaki nüsha için AK kısaltması kullanılmıştır.

Metin⁶

İmâm Şehāvî⁷ rahmetullahi te'âlâ Mekâsıdu Hasene nâm kitâbda hadîs-i merfû' olmak üzere irâd ider ki: "Resûlullah şallallahu te'âlâ 'aleyhi vesellem buyurmuşlardır ki, semavâta mi'râcım vahtinde arz benim firâkıma tâkat getürmeyüp giryân oldıkdâ Allah te'âlâ gözi yaşından lesaf⁸ didikleri nebâtı halk itdi. Tâ ki habîb için giryân olanın dem'î zâyi' olmaya ve andan intifâ' olunur nesne vücûda gele ve ol demde ki 'âlem-i melekûtdan 'âlem-i mülke rücû' eyledim. Vechim 'araqrîz oldıkdâ 'araq-ı rüyım қаатарâtından ol cihân-ârâ gül-i sürh bitürdi. Pes, ümmetimden bir kimse benim râyihamı şemm itmek murâd iderse kırmızı güli şemm eylesün." şadaқа resûlallah. Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî⁹ dimişdir ki, "Zıkr olınan gül hikâyesi, Haq te'âlânın Resûlullaha¹⁰ ikrâm eylediği umûrdan şey-i yesirdir. Ya'ni ol ma'nâyı işbât iden haberi-i hayrî¹¹ hadîs-i za'îf veyâhüd hadîs-i mevzû'dır, deyü redd itmemek gerekdir. Zirâ, lafzı mevzû' oldığı taqdîr üzere ma'nâsı dürrüstdir. Ol cihetden ki kemâlât-ı nebeviyyeye nihâyet yoqdır ve elhamdilillahi te'âlâ ve 'araq-ı nebevîden verd-i ahmeriñ zühürından andan¹² mukaddem gülşen-i dünyâda gül olmamak lâzım gelmez. Şu kadar vardır ki ol 'araqda râyiha-i zâ'ide olmağla andan hâsıl olan gülde dağı sair güllerde bulunmayan râyiha-i tayyibe-i zâ'ide bulındı. Zirâ Âdem 'aleyhisselâm cennetden arza hübûş itdikde aña mütelâşık olan revâyiğ-ı cennetden bu kadar eşyâ-i râyiha-dâr mahlûk olıcağ gülzâr-ı vaḥdetde habîbiñ¹³ sallallahu te'âlâ 'aleyhi vessellem Haq'dan aḥz itdiği bû-yı esmâ ve reng-i tecelliyâtdan hadîş olan şükûfeniñ hâli ne ola kıyâs olına. Bu sebebdendir ki gül-i sürh bitdi, zirâ tecellî-i ilâhî ile

⁶ AK'deki nüshada metnin başında eserin adı belirtilmiştir. Eser besmele ve sonrasında girizgâh mahiyetinde bir gazelle başlar:

Bismillahirrahmanirrahim ve bihî nesta'in

Elâ ey nebî-i şefâ'at-şî'âr
Elâ ey resûl-i sa'âdet -medâr

Gül-i hoş-şemîm-i riyâz-ı ezel
Hezâr-ı nevâ-sâz cân-ı hezâr

Tecellî-i zât-ı ilâhîyeden
Kızardı ruḥiñ danesi çün enâr

Demiñ rûḥ-baḥş-ı dil ü cândır
Yemm-i feyziñ eyler cevâhir nişâr

Ķapuñda yetimiñ olup Haḳḳı kul
Döker gözlerinden dürr-i şâh-vâr

⁷ Hadis âlimi ve tarihçi olan Şemseddin Şehāvî için bk.: Cengiz TOMAR (2009). Şemseddin Şehāvî, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C.9, (ss. 313-316), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

⁸ Kâmûsu'l Muhîḥ 'de bu şekilde yazılan iki kelime vardır: Bunlardan konuyla ilgili olanı ve açıklaması şöyledir: **الْأَصْفُ** [el-leşaf] (lâm'ın ve şâd'ın fethiyle) **أَصْفُ** [eşaf] ma'nâsındır ki kebere dedikleri nebâtı, 'alâ-kavlin o nebâtın diplerinde biter bir nesnedir yâhüd **الْأَرْتَبُ** [uzunu'l-erneb] dedikleri nebâtı ki yapışkan bir ottur, onun için huẓnî ma'ak ve leşîkî dahi derler, Türkîde tavşan kulağı ve dul 'avret yaprağı ta'bîr olunur; yaprağı lisânü'l-hamel yaprağına şebîh ve ondan edakk ve ahsen ve çiçeği beyâza mâ'il gökçül ve şu'beli kökleri olur, kökünün gasülünü tîlâ vechi muhammir ve muhassindir. Bk.: Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu'l Muhîḥ Tercümesi*, (haz.:Mustafa Koç/ Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., 2013, C.4, (s.3855).

⁹ Kıraat, tefsîr, hadis âlimi ve fakih olan Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî için bk.: Ahmet Özel (2005). Ebü'l-Ferec el-Muâfâ b. Zekeriyâ b. Yahyâ en-Nehrevânî el-Cerîrî, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 30, (ss. 306-308), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

¹⁰ Resûlullaha: Resûlullah şallallahu te'âlâ 'aleyhi vesselleme AK.

¹¹ haberi-i hayrî: haberi AK.

¹² zühürından andan mukaddem: zühürından mukaddem AK.

¹³ habîbiñ: habîb-i ekremiñ AK.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

humret-i vech hâşıl olmuş idi. Bināen ‘alâ hāzā ol kırmızılık keyfiyetiyle mütekeyyif olan verdden¹⁴ dağı gül-i sürh rū-nümā oldu¹⁵, nitekim dimişlerdir ki *küllü inā yetereşşahu bi-mā-fihī*¹⁶ ve dimişlerdir ki *levnü’l mā levnü ināihī*¹⁷ ve revāyih-i tayyibeniñ cümlesi bağ-ı firdevsden me’hūz ve dimāğ-ı cānı muḳavvī ve ins ü melāikeyi müsteclib olmağla resüllallaha¹⁸ tayyib-i muḫlaḳa teceyyüb olındı ve bu esrārdan āgāh olana lāzımdır ki gül ve emşālī hoş-bū nesnelere istişmām itdikde taşliye-i resül eyleye. Zirā cennetiñ hoş-būları dağı anıñ būyından ḫalk olınmış ve dūnyāda olan eşyā-ı müsteḫāba ‘umūmen cennetden iḫrāc ḳılınmışdır, velakin mevṫın-ı dūnyā fi’l-cümle ḫāristān olmağla her rāyiḫa-dār olan nesne mevṫınına göre rāyiḫa virir ve illā meşāmm-ı insān āna ḫāḳat getirmez, meger kümmel-i evliyādan ola. Zirā anlar taşfiye-i ḳalb ve talṫif-i vücūd itmekle cennet-i mu‘acceleye dāḫil olmuşlardır ki cennet-i ma‘neviyyedir, çünki zāhire te’sīr bātından vārid olur. Pes her kimde kim bātın ḳuvvetlü olur¹⁹ meger kim tecellī-i zāt-ı ilāhī ola ki bu mevṫında herkes āna ḫāḳat getiremez.²⁰ Anıñ için Mūsa ‘aleyhisselām Tür’da mas’ūk ve mağşiyi oldu maa-hāzā bātını sebāt-ı tām üzerine idi ve gāh olur ki kümmel-i evliyā bi-lā-vāşıta revāyih-i cennetden istişmām iderler. Zirā anlara nisbetle bu’d u ḳurb yokdır. Şol cihetden, bu’d u ḳurb ehl-i ḳuyūda göredir. Pes lā-zamān ve lā-mekān ‘aleminde muḫlaḳ olanlara göre her ḡayb olan nesne şehādet ve ḫuzūrdır ve mü’miniñ dūnyāda ba’zı şükūfe ve bāğbānlık ile fi’l-cümle ibtilāsı ḫazz-ı rūḫ içündür. Zirā herkesde rūḫ-ı menfūḫ vardır ki revāyih-i tayyibe dağı anıñ ḡidālarındandır, velākin çī fā’ide ki revāyih-i ma‘neviyye-i ilāhiyyeden mahrūm ve mesdūdü’s-şemdir. Zirā şūret-i ma’nā ile tām ve ḳāleb-i ḳalble ḳā’imdir. Pes, yalnız meşāmm-ı his aḫz itdügi rāyiḫa kifāyet itmez meger esrārını mūḳāşif ve hafiyātını muāyin ola ve bu taḳrīrātdan mefhūm olur ki bu dūnyāda ne ḳadar umūr-ı rūḫāniyye var ise gerek revāyih-i tayyibe ve gerek ḡayrı ḳiyāmetde cümlesi cennete ilḫāḳ olunur. Zirā dimişlerdir ki *külle şey’in yerciu ilā asliḫ*²¹ El-ḫāşıl ‘ālem-i envār ve mevṫın-ı cemāl ve maḫall-i luṫufdan olanlarına nūr u cemāl ve lūṫfa rāci’ ve makarr-ı zulmet ve mekān-ı celāl ve vādi-i ḳahrden olanlar anlar dağı zulmet ve celāl ve ḳahra merdūd olalar. Bu sebebdendir ki şeref-i izāfetle müşerref olan rūḫ-ı insāni ve emr ve ilāhī ‘azāb ḫālindedir mu‘azzeblere ta’alluk itmeyüp belki mu‘azzeb ve mu‘āḳıb olanlar medār-ı me‘āşī olan rūḫ-ı ḫayvānī ile mu‘azzeb olalar ve mü’mīn-i ‘āşiniñ imānı dağı vaḳt-i ‘azābda cehennemden ḫāric ve bābda mevḳūf ve muntazır ola ve bu ma’nāya ḳuvvet-i²² yaḳīni ve itmi’nān-ı ḳalbi olanlar ‘arz-ı imān ve rūḫāniyyete ḫalel viren umūr-ı menfüreden nefret idüp bu Şeyḫ Ḥakkı’nın naşīḫatı ile ‘āmil olmağla sa‘ādāt-i dāreyn ile müstes‘id olurlar ve *minallahi’t-tevfīḳ ve’l-hidāye ve’l-irşādı ilā mesāliki ehlü’l-ināye*.²³

Sene 1125.

Velehu

¹⁴ Metinde ‘derden’ şeklinde yazılmış olan bu kelimenin AK nüshasındaki şekli ‘verd’dir ve manaya da uygundur. Kelimenin ‘derden’ şeklinin müstensih hatası olduğu düşüncesiyle yukarıda ‘verd’ tercih edilmiştir.

¹⁵ gül-i sürh rū-nümā oldu: gül-i sürh-nümā oldu AK.

¹⁶ Her kap içindekini sızdırır.

¹⁷ Suyun rengi, kabının rengidir.

¹⁸ Resülullaha: Resülullah şallallahu te‘āla ‘aleyhi vesselleme AK.

¹⁹ te’sīr bātından vārid olur pes her kimde kim bātın ḳuvvetlü olur: te’sīr bātından ḳuvvetli ola zāhir dağı ḳuvvetlü olur AK.

²⁰ getiremez: getüre AK.

²¹ Her şey aslına döner.

²² ḳuvvet-i yaḳīni: yaḳīni AK.

²³ Tefvik ve hidayet ve ināyet ehlinin yollarına irşad Allah’tandır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

Eyleyen diğkāt kıyām-ı leylde
Za'f ile nola olursa mūmiyān

Şem'a-i t̄a'at yaqarsa t̄a seher
Nefs mūm olur vücūdı mūmiyān

Mef'ülü/ fâilâtün

Bu hatt-ı 'anberīn-fām
Cild-i siyāh içinde

Bir misk-i Rūmidir kim
Bitmiş giyāh içinde

*Fâ'tebirū*²⁴ ve *fanzur ilā āşār*
*rahmetullahi*²⁵ *te'ālā*

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün²⁶
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Bezm-i hāş içre otursa āhbāb
Cāy-ı der-bān olur 'inde'l-bāb

İtmesün da'vī-yi zevk-i ābı
Çünkü oldu hevā derūna ḥabāb²⁷

²⁴ Haşr suresi 2. ayet

²⁵ Rum suresi 50. ayet

²⁶ AK. Nüshasında bu şiir bulunmamaktadır. Bunun yerine aşağıda verilen "yâ Resûlallah" redifli gazel yer almaktadır.

Me'fâilün/ Me'fâilün/ Me'fâilün/ Me'fâilün

Bu gülşende ruḥiñ bir t̄aze güldir yâ Resûlallah
Dil ü cān bülbülüñ ađlanma güldir yâ Resûlallah

Mu'allim- ḥāne-i ḥikmetde t̄ıfla benzer ehl-i dil
Vücūdıñ şübhesiz üstād-ı güldir yâ Resûlallah

Çıkmaz pâyını reh-rev-i ebed minhâc-ı şer'inden
Hidāyet ehline ḥayrū's- sübüldir yâ Resûlallah

Ser-i ḡsū-yı 'anber-büyüña dil bestedir z̄irā
Çekinür cezbeden nitsün gönüldir yâ Resûlallah

Bu bir bezm-i muḥabbetdir ki dildir sāgarı anıñ
Lebiñden feyz-i pakiñ anda müldir yâ Resûlallah

Sen ol şehsin ki ḥuddāmıñ olupdır 'ālem ü ādem
Biri de ḥizmetinde Ḥaqqı küldir yâ Resûlallah

²⁷ Bu mısraın vezni: Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

KAYNAKÇA

- Açıl, Berat (2015). “*Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler*”, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences Sayı/Number 5 Yıl/Year 2015 Bahar/Spring.
- Ayvazoğlu, Beşir (1995). *Güller Kitabı*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Bayram, Yavuz (2007). “*Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler* ” Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007, (ss.209-219). TurkishStudies ANKARA-TURKEY.
- Demiriz, Yıldız (1986). *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler*, İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- İsmâil Hakkı Bursevî (2000). *Divan*, (haz.:Murat Yurtsever), Arasta Yay., Bursa.
- İsmâil Hakkı Bursevî (1252). *Şerhu'l- Muhammediye*, Bulak, Cild 1.
- Kurnaz, Cemal (1996). *Gül*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C. 14, İstanbul.
- Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsu 'l Muhîr Tercümesi*, (haz.:Mustafa Koç/ Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., C.4, İstanbul.
- Namlı, Ali (2001). *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı, İnsan Yay.*, İstanbul.
- Namlı, Ali (2001). *İsmâil Hakkı Bursevî*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi. C.23. İstanbul.
- Özel, Ahmet (2005). *Ebü'l-Ferec el-Muâfâ b. Zekeriyâ b. Yahyâ en-Nehrevânî el-Cerîrî*”. Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C. 30, İstanbul.
- Özkan, Mustafa (1996). *Gül ü Bülbül*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C.14. İstanbul.
- Risale-i Gül*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin. nr. 975/7.
- TOMAR, Cengiz (2009). *Şemseddin Sehâvî*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C.9, İstanbul.
- Yeniterzi, Emine (1993), *Divan Şiirinde Na't*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- <http://ktp.isam.org.tr>, <http://katalog.istanbul.edu.tr>,
<https://kasif.mkutup.gov.tr/>,
<http://yazmalar.tdk.org.tr/tarama.php>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Aydın Yağcıoğlu, S. (2016). “İsmâil Hakkı Bursevî'nin Gül Hakkındaki Risalesi / Leaflet of İsmâil Hakkı Bursevî About Rose”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/20 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9892>, p. 1-10.